

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Володимир НАУМЧУК

СПОРТИВНІ ІГРИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Висвітлюються питання важливості і можливостей курсу “Спортивні ігри з методикою викладання” в системі професійної підготовки вчителя фізичної культури. Заняття спортивними іграми сприяють удосконаленню професійних і особистісних якостей студентів, включаючи патріотичний, вольовий, моральний, правовий, естетичний аспекти їхньої майбутньої фахової діяльності.

Головною ознакою соціально-ефективної системи освіти є злиття базової (у ВНЗ) і подальшої підготовки людини до трудової та суспільної діяльності в єдиний, цілісний освітній процес. При цьому безперервність фахової підготовки характеризується управлінням, формуванням і реалізацією можливостей у професійній діяльності на основі гармонійного розвитку особистості. Таке розуміння вимоги безперервності свідчить, що вища освіта не є кінцевим результатом процесу професійної підготовки. Вища школа, враховуючи потреби і вимоги сьогодення, має не тільки закласти міцний фундамент знань, але й навчити студентів самостійно їх поповнювати та оновлювати для подальшого професійного зростання. Весь навчально-виховний процес має будуватися так, щоб разом з озброєнням студентів глибокими науковими знаннями, необхідними вміннями та навичками розвивати у них активність і діловитість і, що найважливіше, виховувати здатність творчо мислити і діяти самостійно.

На сучасному етапі освоєння педагогічної професії випускник факультету фізичного виховання повинен бути добре підготовленим до виконання викладацької, науково-методичної, фізкультурно-спортивної, управлінської, виховної, соціально-педагогічної, оздоровчо-рекреативної, корекційно-розвивальної, культурно-просвітницької роботи. Разом з цим завданнями підготовки є не лише певні професійні характеристики, а й зростаючою мірою особистісні якості людини, її спосіб життя, рівень культури, інтелектуальний розвиток.

Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в педагогічному університеті забезпечується всіма дисциплінами навчального плану, при цьому провідну роль у вирішенні її завдань відіграють спортивно-педагогічні дисципліни, зокрема, “Спортивні ігри з методикою викладання”. Свідченням цього є те, що відповідно до навчальних планів факультетів фізичного виховання на засвоєння програмового матеріалу зі спортивно-педагогічних дисциплін відводиться найбільший обсяг часу. Ці дисципліни вивчаються протягом усього періоду навчання; кількість видів контролю з них значно більша від інших навчальних дисциплін. У дослідженнях А. Кагієва, В. Корецького, І. Наумчука, Л. Пігалової, І. Струніна, В. Чічікіна, Б. Шияна та інших науковців підкреслюється, що саме заняття зі спортивно-педагогічних дисциплін найбільшою мірою сприяють формуванню професійної майстерності фахівця фізичної культури і спорту. Неодмінною умовою успішної діяльності такого фахівця є належне оволодіння навичками базових спортивних ігор, які включені у різні навчальні програми фізичного виховання з футболу, баскетболу, волейболу та ручного м'яча, знання їх структури, техніки і тактики, методики навчання і тренування.

Мета статті — розкрити значення і можливості спортивних ігор як засобу професійної підготовки студентів факультету фізичного виховання.

Особливе місце серед спортивно-педагогічних дисциплін, а отже, і в системі підготовки фахівців фізичної культури і спорту, посідає дисципліна “Спортивні ігри з методикою викладання”. Це одна з небагатьох спортивно-педагогічних дисциплін, яка викладається протягом усього періоду навчання студентів у ВНЗ. У процесі її вивчення створюється реальна

можливість від першого до останнього навчального семестру здійснювати цілеспрямовану підготовку фахівців, що не властиве для інших дисциплін, передбачених навчальним планом. Окремі елементи спортивних ігор, конкретні ігри органічно “вкраплені” та використовуються при викладанні інших спортивно-педагогічних дисциплін і предметів медико-біологічного циклу. Велика питома вага спортивно-масових заходів, пов’язаних зі спортивними іграми, дозволяє здійснювати цей процес і в позааудиторний час.

Глобальне і відповідальне призначення дисципліни “Спортивні ігри з методикою викладання” — активне формування особистості майбутнього фахівця фізичної культури і спорту засобами спортивних ігор, яке будується на пріоритеті професійно-педагогічної підготовки. Реалізація навчальної програми з дисципліни передбачає вирішення таких завдань:

- знати історію виникнення, становлення та розвитку спортивних ігор, їх роль і місце в системі фізичного виховання і спорту;
- знати і володіти теорією та методикою спортивних ігор, використовувати виховні, освітні, оздоровчі можливості ігор у різних ланках системи фізичного виховання та спорту;
- знати і володіти технікою і тактикою спортивних ігор;
- володіти методикою навчання і тренування в спортивних іграх, плануванням навчально-виховного та навчально-тренувального процесів для різного контингенту людей;
- володіти знаннями, вміннями, навичками організаційно-керівної та управлінської діяльності у навчально-виховному й навчально-тренувальному процесі з використанням спортивних ігор, виховувати особистісні і професійні якості;
- знати правила змагань з ігрових видів спорту, володіти методикою суддівства, організацією проведення змагань;
- знати і володіти правилами техніки безпеки.

Цей навчальний предмет значною мірою сприяє оволодінню студентом таким арсеналом знань, умінь і навичок педагогічної техніки, котрий у подальшому дозволить йому успішно працювати і творити в різних ланках системи фізичного виховання та спорту. На це вказують у своїх дослідженнях О. Ємець, М. Кричфалушій, В. Зубович, В. Наумчук, В. Пристинський, А. Цьось та інші вчені. Так, О. Ємець встановив, що в структурі професійної підготовки вчителя фізичної культури спортивні ігри відзначаються високою дидактичною значущістю, що студенти, які спеціалізуються в ігрових видах спорту, володіють високою інтенсивністю та зосередженістю уваги, значним обсягом оперативної пам’яті [1]. Вивчаючи питання диференційованого підходу в процесі професійної підготовки, А. Цьось зробив висновок, що володіння технікою фізичних вправ залежить певною мірою від спортивної спеціалізації студентів. Так, студенти, які займаються футболом, волейболом, мають кращу фізичну і технічну підготовку в обсязі вимог шкільної програми [9]. Специфіка ігрової діяльності вимагає здійснення якісного аналізу ситуації, що постійно змінюється, її передбачення та ефективного реагування з використанням великого обсягу рухових дій у різноманітних поєднаннях і варіаціях. Відповідно, певний характер рухових реакцій, вибір оптимальних дій, прояв відповідних якостей і здібностей визначають активне включення механізмів усвідомленої і творчої діяльності. Ці процеси відбуваються не лише під час гри, а й після її завершення і переносяться на інші види діяльності, що є важливим чинником професійного становлення.

Ігрова діяльність забезпечує необхідні умови для вирішення всього спектру завдань виховання, оскільки в ній активним фактором формування особистості виступає колектив і, водночас, є реальна можливість для самовираження, прояву індивідуальних рис. Заняття спортивними іграми сприяють удосконаленню професійних і особистісних якостей студентів, включаючи патріотичний, вольовий, моральний, правовий, естетичний аспекти їхньої майбутньої фахової діяльності. Різноманітність, багатогранність ігрових видів, їх емоційна насиченість і видовищність дозволяють активно стимулювати мотиваційний аспект професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, розвивати у них пізнавальні та творчі здібності. Багатий різновидовий склад спортивних ігор розширює межі і покращує взаємозв’язок предметної, психолого-педагогічної та загальнокультурної підготовки. Все це підкреслює необхідність розгляду впливу дисципліни “Спортивні ігри з методикою викладання” на професійне формування фахівця фізичної культури і спорту не як самостійного фактора, а в інтегративній взаємодії з іншими профільними дисциплінами та педагогічною

практикою в рамках певної цілісності. Разом з цим під час вивчення спортивних ігор відбувається інтеграція знань, умінь та навичок із різних напрямків професійної діяльності, що становить основу стійких ціннісних орієнтацій, світоглядних уявлень, поглядів, переконань.

Спортивні ігри є важливим засобом фізичного виховання всіх верст населення — від дітей дошкільного віку до пенсіонерів. Ці ігри займають провідне місце в програмах фізичного виховання ЗОШ, позакласній роботі, у відділеннях зі спортивних ігор дитячо-юнацьких спортивних шкіл, ВНЗ, виробничих та сільських колективах фізичної культури. Так, шкільна програма передбачає проведення уроків фізичної культури (предметних, комплексних) на навчальному матеріалі зі спортивних ігор протягом усього періоду навчання [7]. А. Кагієв виявив високу “позиційну вагу” спортивних та рухливих ігор порівняно з іншими засобами фізичного виховання школярів [2]. Цей факт підтверджують і відповіді вчителів фізичної культури на питання анкети; понад 80% з них, ранжуючи засоби фізичного виховання учнів, поставили спортивні ігри на дуже високий та високий рівні [6]. Гра, як “вправа в радості”, є невід’ємною складовою активного відпочинку, змістового дозвілля людей з різними можливостями та уподобаннями. У спортивному русі ігри системно застосовуються для загальної фізичної підготовки, розвитку фізичних та психічних якостей атлетів, збагачення їх рухового досвіду. Будь-який варіант рухової діяльності може бути забезпечений підбором конкретної спортивної гри.

Оздоровчі можливості спортивних ігор широко використовуються в адаптивній, оздоровчо-реабілітаційній та рекреативній фізичній культурі для лікування захворювань та ушкоджень, їхньої профілактики, відновлення працездатності людей, їх соціалізації тощо. Різноманітність природних рухів, які виконуються в процесі ігрової діяльності і супроводжуються позитивними емоціями, сприяють розширенню функціональних можливостей серцево-судинної, дихальної, нервової систем, опорно-рухового апарату, нормалізації обміну речовин, дозволяють розвивати увагу, пам’ять, ініціативу, сприйняття просторової та часової орієнтації тощо. При цьому цінність спортивних ігор полягає у можливості активного й одночасного впливу на психофізіологічну і моторну сфери людини.

Висновки. Значення дисципліни “Спортивні ігри з методикою викладання” в системі фахової підготовки студентів факультетів фізичного виховання визначається ефективністю спортивних ігор як універсального засобу для гармонійного розвитку особистості, що пояснюється їх особистіснокомандною сутністю, доступністю, різнобічним впливом на організм людини, засвоєння нею “школи рухів”, на розвиток її фізичних та психічних якостей, високою емоційністю і видовищністю.

В інтеграції з іншими профільюючими дисциплінами та педагогічною практикою “Спортивні ігри з методикою викладання” дозволяють забезпечити синтез психолого-педагогічних переконань й основ професійної майстерності, загального розвитку і професійно-педагогічних якостей, педагогічної етики та системи багатогранних стосунків, стилю діяльності і поведінки.

Відповідно до потреби покращання якості професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту виникає об’єктивна необхідність вивчення й дослідження цього процесу на рівні реалізації окремих дисциплін, стосовно запитів та вимог системи педагогічної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Емец А. И. Формирование педагогической направленности личности учителя физической культуры в процессе спортивной специализации: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. — К., 1984. — 134 с.
2. Кагиев А. К. Становление и развитие содержания учебного процесса на факультетах физического воспитания: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. — М., 1986. — 17 с.
3. Корецкий В.М. Профессионально-педагогическая подготовка студентов физкультурных вузов в системе дисциплин “Специализаций”: Автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. — М., 1989. — 46 с.
4. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. — Тернопіль, 2002. — 232 с.
5. Пигалова Л. В. Интеграция основных форм и методов учебного процесса по специализации в вузах физической культуры: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.04. — Челябинск, 1998. — 21 с.

6. Пристинский В. Н. Профессионально-педагогическая подготовка студентов факультетов физического воспитания в учебных группах по спортивным играм: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.04. — Одесса, 1991. — 227 с.
7. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Основи здоров'я і фізична культура. 1–11 класи. — К.: Початкова школа, 2001. — 112 с.
8. Спортивные игры: Техника, тактика, методика обучения: Учебник для студентов высших пед. учебных заведений / Под ред. Ю. Д. Железняк, Ю. М. Портнова. — М.: Академия, 2002. — 520 с.
9. Цьось А. В. Дифференцированный подход в процессе профессиональной подготовки учителя физической культуры: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. — К., 1994. — 179 с.
10. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. — К., 1997. — 50 с.

Оксана ЗВАРИЩУК,
Лідія ФОЛИЗЮК

МОТИВАЦІЯ СТУДЕНТІВ МАСОВИХ РОЗРЯДІВ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “СПОРТИВНО ПЕДАГОГІЧНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ” У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Успішність навчання та підвищення спортивної майстерності студентів масових розрядів залежить від структури діяльності особистості, ведуче місце в якій посідає мотивація студента до навчально-тренувальної діяльності. Позитивна і стійка мотивація є спонукою до активної навчальної діяльності студентів. Визначається мотивація студентів масових розрядів до занять з дисципліни “Спортивно-педагогічне вдосконалення”.

Зважаючи на певну соціальну, демографічну та економічну ситуацію в Україні, у ВНЗ фізичного виховання і спорту розроблено нові умови прийому абітурієнтів на навчання. Якщо раніше спеціальну фізкультурну освіту мали змогу отримати тільки абітурієнти з рівнем спортивної кваліфікації не нижче III дорослого розряду, то нині така можливість надається і абітурієнтам, які мають масові розряди або й узагалі не мають розряду.

Зміни умов вступу до Львівського держаного університету фізичної культури (ЛДУФК) зумовлені об'єктивними чинниками, зокрема: збільшенням кількості ВНЗ, які додатково готують фахівців з фізичної культури і спорту у різних регіонах України; зменшенням кількості спортсменів вищих розрядів серед абітурієнтів ВНЗ фізкультурного профілю, котрі створені сприятливі умови вступу в інші непрофільні ВНЗ на престижні спеціальності.

Навчальними планами підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту передбачено вивчення навчальної дисципліни “Спортивно-педагогічне вдосконалення” (далі — СПВ). Серед професійно-орієнтованих дисциплін вона посідає одне з провідних, оскільки дає ґрунтовні теоретичні та практичні знання в обраному виді спорту, спрямована на підвищення спортивної підготовленості студентів, формування необхідних для педагогічної діяльності якостей. Від рівня засвоєння студентом цієї дисципліни суттєво залежить професіоналізм майбутнього фахівця.

Зміст навчальної програми та залікові вимоги з СПВ передбачають викладання курсу студентам, які мають належний рівень спеціальної спортивної підготовленості. Відповідно у студентів з масовими розрядами при засвоєнні цієї програми виникають значні труднощі, оскільки їх можливості не відповідають вимогам дисципліни. Як наслідок, у студентів цієї категорії знижується мотивація до навчально-тренувального процесу, що призводить до пропусків занять, формального ставлення до виконання поставлених перед ними завдань, зниження зацікавленості до предмета.

Питання мотивації до систематичного відвідування урочних форм занять досліджували багато науковців зокрема В. Буряк, Н. Козленко, М. Савчин, Б. Шиян та ін. Водночас, разом із тим не зважаючи на такий широкий спектр дослідження, проблема мотивації студентів масових розрядів до занять з СПВ вивчена недостатньо.

Враховуючи це, ми поставили за *метою* розробити програму формування мотивації студентів з масовими розрядами до занять із СПВ.